

Twee gezichten heeft de parochie van de Sint-Sebastiaan... liever gezegd de kerk... net als sommige mensen... twee gezichten die gewis eerder aardig zijn dan knap: met de ene kijkt ze naar de achterbuurten, te beginnen bij de Calle de Cañizares; met de andere naar de deftige koopmanshuizen van het Plaza del Ángel. U zult vast de olijke lelijkheid van beide onvervalst Madrileense tronies hebben opgemerkt, waarin het architectonische en het morele karakter op wonderbaarlijke wijze samenvloeien. Aan de zuidkant, boven een ordinaire deur, prijkt het barokke beeld van de heilige martelaar, ineengekrompen, in een eerder danslustige dan godsdienstige houding; aan de armoedige en banale noordkant, verstoken van enige versiering, verheft zich de toren die, met de handen in de zij, zo lijkt het wel, het Plaza del Ángel eens flink op z'n nummer zet. Aan beide kanten hebben de gezichten of gevels uitstulpingen, dat wil zeggen door roestige hekken omgeven patio's met daarin bakken met fraaie heesters en een bloemenmarktje dat een lust voor het oog is. Nergens anders dan hier ontwaart men zozeer de charme, de bekoring, de *engel*, zoals ze in Andalusië zeggen, die alledaagse voorwerpen, althans sommige van de alledaagse voorwerpen die de wereld rijk is, als een subtiel aroom uitstralen. Lelijk en platvloers als een libel of een keukenmeidenroman heeft dit gebouw, met zijn dubbele voorgevel, zijn *jofele* toren, het koepeltje van de Novenekapel, de ongelijke daken en de kartelige muren, met zijn goedkope deklaag van oker, zijn bloeiende patio's, zijn roestige hekken op straat en in de hoge klokketoren, iets innemends, iets schalks, iets *parmants* om kort te gaan. Het is een hoekje van Madrid waar we zui-

nig op moeten zijn, zoals antiekverzamelaars, want monumentale karikatuur is ook kunst. Laten we het lachwekkende en primitieve aanzien van deze Sint-Sebastiaan, erfenis uit oude tijden, bewonderen en haar koesteren als prachtig misbaksel.

Al heeft de deur op het zuiden de eer zich hoofdingang te mogen noemen, hij staat door de week zowel 's ochtends als 's avonds minder in de gunst bij de gelovigen. Praktisch alle deftige lieden gaan naar binnen door de deur op het noorden, die meer weg heeft van een geheime deur of een dienstingang. En we hoeven geen statistiek op te maken van de parochianen die langs de ene of de andere kant op de heilige mis afkomen, want we hebben een onfeilbare *teller*: de armen. De schare ellendigen is aan de noordkant veel talrijker en ontzagwekkender dan aan de zuidkant, op de loer voor liefdadigheid, als een soort wacht van douaniers die menselijkerwijze tol heffen op de grens van het goddelijke, of contributie eisen van de bezoedelde gewetens die zich gaan reinigen.

Degenen die op het noorden op wacht staan, bezetten verschillende plaatsen in het patiootje en bij de twee ingangen in de Calle de las Huertas en de Calle San Sebastián, en hun opstelling is zo strategisch dat die geen enkele parochiaan kan ontgaan als hij tenminste niet via het dak de kerk betreedt. Op barre winterse dagen maken regen en ijzige kou het de dappere soldaten van de misère onmogelijk om aandacht te trekken in de open lucht (hoewel er een paar tussen zitten die op wonderbaarlijke wijze gebouwd lijken om standvastig de atmosferische kastijdingen te trotseren), en dan stellen ze zich ordelijk op in de tunnel of gang die dienst doet als ingang van de parochiekerk, een haag links en een haag rechts. Men zal begrijpen dat met deze ontzagwekkende bezetting van het terrein en deze geraffineerde tac-

tiek, geen christenmens weet te ontkomen, en de passage van de tunnel is niet minder moeilijk en glorieus dan die van de gedenkwaardige bergpas van de Thermopylae. De linker- en rechtervleugel bij elkaar opgeteld zakt het aantal leden van dit doorgewinterde contingent nooit onder de anderhalf dozijn, bestaande uit vermete le griaarden, ontembare oude besjes, door de wol geverfde blinden, versterkt door kindertjes met een onweerstaanbare strijdlust (vergeet u niet dat deze termen hier van toepassing zijn op de bedelkunst), en daar zitten ze vanaf het moment dat God opstaat tot aan etenstijd, want ook dit leger pleegt zich op gezette tijden inwendig te versterken, om met hernieuwde energie voor de campagne in de namiddag aan te treden. Als de avond valt en er geen Noveen met preek is, geen Lof of Heilige Rozenkrans met overdenking en sermoen, trekt het leger zich terug, en elke strijder marcheert met trage pas naar zijn olijboom. We zullen hem straks wel volgen op zijn interessante aftocht naar zijn schuilplaats waar hij in erbarmelijke omstandigheden bivakkeert. Laten we hem vooreerst gadeslaan bij zijn harde strijd om zijn barre bestaan, en op het schrikwekkende slagveld waar we geen bloedplassen aan zullen treffen noch militaire kadavers, maar vlooien en ander wreed ongedierte.

Op een winderige en ijzige ochtend in maart, waarop de woorden in de mond bevroren en de voorbijgangers geseld werden door een poeder dat gezien de temperatuur het meest weg had van gemalen sneeuw, stelde het leger zich binnen in de gang op, en de enige die buiten op straat tegen de ijzeren deur bleef zitten, was een bejaarde blinde, Pulido genaamd, wiens lichaam uit brons moest bestaan met alcohol of kwik in plaats van bloed, afgaande op zijn weerstand tegen extreme temperaturen, immer beresterk, gezond, en met een kleur waarop de bloemen in het nabije stalletje jaloers kon-

den zijn. De bloemenverkoopster trok zich ook terug in haar hokje, haalde de bloempotten en de bossen strobloemen naar zich toe en begon kransen voor dode kinderen te vlechten. In de patio, het *Kerckhof van St. Sebastiaan*, zoals een boven de deur in de muur gemetselde tegel aangaf, kwamen geen andere levende wezens dan een handjevol vrouwen dat er doorheen snelde om de kerk in of uit te gaan, de mond bedekkend met dezelfde hand als die waarin ze hun gebedsboek hielden, of een enkele priester op weg naar de sacristie, met een mantel die opbolde in de wind, als een zwarte vogel die zijn veren losschudt en zijn vleugels uitslaat, met zijn hand vastgeklemd op zijn hoed, die ook een vogel wilde zijn om een rondje boven de toren te vliegen.

Geen van de in- en uitgaande kerkgangers sloegen acht op Pulido, want ze waren gewend hem manhaftig op wacht te zien zitten, even ongevoelig voor sneeuw als voor verstikkende hitte, met opgehouden hand, slecht ingepakt in een manteltje van grauw linnen, onophoudelijk trieste woorden prevelend die bevroren uit zijn mond rolden. Die dag speelde de wind met de witte haren van zijn baard, stak ze in zijn neus en plakte ze op zijn gezicht, dat nat was van de tranen die de intense kou aan zijn dode ogen had ontlokt. Het was negen uur en de man had nog geen enkele keer beetgehada. Dit was zonder meer de meest *godverlaten* dag van het jaar, dat sinds Driekoningen toch al een belazerd jaar was geweest, want niet meer dan twaalf *hondjes* waren er op de dag van de patroonheilige (20 januari) *gemaakt*, om en nabij de helft van het jaar ervoor, en Maria-Lichtmis en de noveen van de heilige Blas, die in andere jaren zoveel hadden opgeleverd, gaven dat jaar een dagopbrengst van zeven *hondjes*, van vijf *hondjes* te zien: een schijtbeetje! 'En ik *mok* me sterk,' klonk het van tussen de vodden van die goede Pulido, onderwijl zijn tranen opslurpend en zijn baardharen uitspu-

wend, 'dat vriend Sint Jozef ook niets goeds in petto heb... Wie kan zich nog Sint Jozef van het eerste jaar van koning Amadeus herinneren!... Maar zelfs de heiligen uit de hemel zijn niet meer wat ze geweest zijn. Alles gaat eraan, meneer, tot en met *de frucht van de kerkelijke festifiteiten*, oftewel *de eerzame armoe*. Het is dus allemaal oplichterij wat de klok slaat, smoesjes van de *kwansel* en *insamelingen voor de oorlogslagoffers*. Als ik God was, zou ik de engelen langssturen om een flink pak slaag uit te delen aan al die lui die in hun pamfletten altijd *slagoffers* lopen te verzinnen, waarmee ze ons bedelaars in *ploegendienst* het brood uit de mond stoten. Aalmoezen genoeg, goeie zielen genoeg; maar de liberalen aan de ene kant, dat vervloekte *Pallement*, en aan de andere kant de *fidderasies*, de *spietsen* en *discursies* en al dat drukwerk, verzieken de goeie wil van de christenmensen.... Wat ik zeg: ze willen dat er geen armen *benne*, en dat krijgen ze nog voor elkaar ook. Maar tegen die *tait* zou ik wel eens willen zien welke lekkere jongen de zielen uit het Vagevuur haalt... Verrotten zullen ze, die fijne zielen, vergeten door de christenheid, want... mij hoeven ze niets wijs te maken: het gebed van de rijken, met hun goed gevulde buik en goed in het pak gestoken, legt geen gewicht in de schaal... zo waar God leeft, dat legt geen gewicht in de schaal.'

Op dit punt van zijn overwegingen aangekomen, kwam er een individu van klein postuur op hem af, met een lange mantel die zowat over de grond sleepte, gedrongen, een jaar of zestig, vriendelijke blik, gekortwiekte grijze baard, slordig gekleed; en terwijl hij hem een kwartje in de hand duwde, die hij uit een koker haalde die ongetwijfeld bestemd was voor de aalmoezen van die dag, zei hij:

'Dat had je niet gedacht vandaag: zeg eerlijk. Met dit weer!...'

‘Dat had ik heus wel gedacht, meneer Don Carlos,’ antwoordde de blinde en hij kuste de munt, ‘want het is vandaag *Annies versarium*, en dan ken u niet wegblijven, al bevroezen de nullen van de *barremeters*’ (ongetwijfeld bedoelde hij *thermometers*).

‘Zo is dat. Ik blijf niet weg. God zij dank mankeert me niets ernstigs, wat een wonder mag heten met deze vorst en die verduvelde noordenwind, die in staat is het paard op het Plaza Mayor nog een longontsteking te bezorgen. En jij, Pulido, pas maar op. Waarom ga je niet naar binnen?’

‘Ik ben van brons, meneer Don Carlos, en de dood wil me niet hebben. Je kunt beter hier in de sneeuwstorm zitten dan binnen in het gezelschap van die ouwe klets-kousen, die geen fatsoen kennen... Wat ik zeg: fatsoen gaat voor alles, want hoe denken ze zonder fatsoen aan liefdadigheid te *komme*?... Don Carlos, moge de Heer u blijven bedenken en u in volle glorie...’

Voordat hij zijn zin kon afmaken, was Don Carlos al gevlogen; en dat zeg ik zo daar zijn bovenmatige mantel ten prooi viel aan de verschrikkelijke orkaan, en kijk die man nu eens, zijn cape als een sluier om zijn hoofd gewikkeld, buiteland en tollend, als een rol stof of een stuk tapijt dat door de wind wordt gegrepen, totdat hij tegen de deur knalde en met veel geraas binnenviel, waarna hij zijn hoofd van het spanlaken wist te bevrijden. ‘Wat een weer... wat een ongehooflijk rotweer!’ riep de goede man uit, omsingeld door de zwerm armen, die hem met jammerkreten begroetten; en de magere handen van de ouwe besjes hielpen hem zijn kleren in orde te brengen en trokken zijn cape over zijn schouders. Meteen begon hij munten uit te delen, die hij een voor een uit de koker haalde, waarbij hij ze even door zijn vingers liet glijden om te controleren of er niet per ongeluk twee aan elkaar bleven plakken; tenslotte nam hij afscheid van de pau-

pers met een nasaal preekje, waarin hij ze aanspoorde tot geduld en nederigheid, borg zijn koker op, waarin nog wat munten zaten voor de bedelaars bij de deur in de gevel aan de Calle de Atocha, en hij liep de kerk binnen.

2

Toen hij zichzelf van het heilige water had bediend, begaf Don Carlos Moreno Trujillo zich naar de kapel van Onze Lieve Vrouwe van het Witje. Het was een man die zo extreem methodisch te werk ging dat zijn hele leven verliep volgens een onwrikbaar systeem, dat ten grondslag lag aan heel zijn handelen, zowel zedelijk als lichamelijk, aan zwaarwegende besluiten evenzeer als aan onbeduidend tijdverdrijf, zelfs aan zijn motoriek en ademhaling. Uit een enkel voorbeeld blijkt hoezeer de routine die beste man in zijn greep hield, want terwijl hij op zijn oude dag in de Calle de Atocha woonde, nam hij altijd het hek in de Calle de San Sebastián en de deur op het noorden, zonder dat daarvoor een andere reden bestond dan het feit dat hij die ingang had gebruikt gedurende de zevenendertig jaar dat hij in zijn gerenommeerde handelshuis op het Plazuela del Ángel had gewoond. Steevast kwam hij op de Calle de Atocha naar buiten, ook als hij vervolgens een bezoek bracht aan zijn dochter, die in de Calle de la Cruz woonde.

Geknield voor het altaar van de Smarten, en daarna voor het beeld van Sint Lesmes, verzonk hij een flinke poos in mystieke overpeinzingen; op zijn gemak liep hij alle kapellen en retabels af, waarbij hij een volgorde in acht nam waar-

van hij onder geen beding afweek; hij ging nogmaals de altaren langs en sloot onherroepelijk af met de kapel van de Christus van het Geloof; hij zat een tijdje in de sacristie, waar hij zichzelf een praatje met de vicaris of de koster veroorloofde, over het weer of over *hoe slecht het allemaal gesteld is*, of ze bespraken het hoe en waarom van het feit dat het water van de rivier de Lozaya troebel werd aangeleverd, en hij vertrok door de deur die uitkwam op de Calle de Atocha, waar hij de laatste munten uit de koker verdeelde. Zo'n vooruitziende blik had hij, dat het zelden voorkwam dat hij niet het benodigde bij zich had voor de armen aan de ene en de andere kant: als het ongehoorde geval zich voordeed dat hij een muntstuk tekort kwam, dan wist de bedelaar van tevoren dat hij het de volgende dag gegarandeerd zou ontvangen; en als er eentje overschoot, dan holde de brave man naar de kapel in de Calle del Olivar, op zoek naar een ongelukkige hand om het in te stoppen.

Welnu meneer, Don Carlos liep de kerk binnen, zoals ik al zei door de deur die we de deur van het Kerkhof van Sint Sebastiaan noemen, en de ouwe besjes en de blinden van beiderlei kunne begonnen te kwekken, want wat moesten die arme drommels anders doen, zolang er geen kerkgangers waren om zich op te storten, dan het tekort aan eten en het overschot aan tijd doden met een pikante dan wel zouteloze roddel, die hun niets kost en die ze altijd bij de hand hebben om zich aan te laven. Wat dat betreft verschillen ze niet van de rijken: misschien zijn ze zelfs in het voordeel, want als ze van wal steken, worden ze niet in toom gehouden door de gangbare gespreksconventies, die een dikke korst van etiquette en spraakkunst aanbrengen tussen de gedachte en het woord, en zodoende het onuitsprekelijke genoeg van achterklap vergallen.

‘Heb ik julle niet gezegd dat Don Carlos vandaag gewoon zou *komme*? Jullie hebben het zelf gezien. Zeg nog eens dat ik ongelijk heb en van niets weet.’

‘Dat heb ik ook gezegd... Nou jij weer... want het is vandaag de vierentwintigste, de *verjaardag van de maand*; de dag waarop hij het sterfgeval van zijn vrouw herdenkt, en die goeie Don Carlos komt op deze dag altijd opdagen, al regent het molenstenen, want zonder iemand tekort te willen doen: een groter christen is in Madrid niet te vinden.’

‘Nou, ik was bang dat hij niet zou komen, om wille van de kou, en omdat er vandaag extra in de buidel wordt getast, dacht ik dat die beste man de kerkelijke *festiviteit* over zou slaan.’

‘Dan zou hij het morgen hebben gegeven, dat weet je net zo goed, Crescencia, want Don Carlos weet hoe het hoort en voldoet zijn schulden.’

‘Morgen zou hij ons de gratificatie van vandaag hebben gegeven, akkoord; maar de reguliere gift van morgen, die zou hij in zijn zak hebben gehouden. Wat denk je, dat we hier niet kunnen tellen? Ik wil niemand voor het hoofd stoten maar ik kan rekenen als de beste, en ik weet toevallig dat als Don Carlos vindt dat hij te veel aan ons kwijt is, dan wordt hij ziek om een paar dagen niet te hoeven betalen, en dat zal de gestorvene hem niet in dank afnemen.’

‘Houd je mond, lasteraarster.’

‘Je bent zelf een lasteraarster en een... zal ik het zeggen?... een slijmjurk!’

‘Zwetskous!’

Het waren er drie die aldus zaten te roddelen, enigszins afgezonderd van de andere armen met hun drietjes bij elkaar, aan de rechterkant als men binnenkwam; een van hen was blind, of op z'n minst kippig; de andere twee hadden een goed stel ogen, alledrie in lompen gekleed, om het hoofd

een zwarte of grijze doek. *Juf Casiana*, lang en knokig, sprak enigszins uit de hoogte, als iemand die autoriteit heeft of denkt te hebben; en het is niet ondenkbaar dat ze die had, want waar een half dozijn menselijke wezens samenschoolt, is er altijd wel iemand die de rest zijn wil tracht op te leggen en daadwerkelijk oplegt. *Crescencia* heette de blinde of bijziende, altijd ineengedoken, haar kleine gezicht ontbloomde, en uit de baal die haar opgerolde lichaam vormde, stak een magere en grove hand met lange nagels. Degene die in de voorgaande gedachtenwisseling aanmatigende en onwillevende uitspraken deed, droeg de naam *Flora* en de bijnaam *de Belazerde Kat*, waarvan oorsprong en betekenis onbekend zijn, en zij was een klein en kittig oudje, opvliegend, babbelziek, die voortdurend zat te stoken en keten, de een tegen de ander opzettend, want ze kwam altijd met scherpe of hatelijke opmerkingen op de proppen als de anderen *de poet* zaten te verdelen, en ze maakte nooit een onderscheid tussen armen en rijken in haar bijtende kritiek. Haar schrandere, tranende, katachtige ogen straalden wantrouwen en kwaadaardigheid uit. Haar neus was gereduceerd tot een rode knikker die omhoog en omlaag stuiterte als haar lippen en tong in beweging werden gezet door haar spraakwaterval. De tanden die nog uit haar tandvlees staken leken heen en weer te schieten in haar mond, nu eens hier en dan weer daar opduikend, en als ze haar betoog afsloot met een gebaar van allerdiepste minachting of afgrijselijk sarcasme, dan sloeg haar mond met een klap dicht, verdween de ene lip in de andere, en terwijl haar tong zweeg, bleef haar rode kin met een hatelijke siddering lucht geven aan haar ideeën.

Juf Casiana was in alles het tegendeel van *de Belazerde Kat*: lang, knokig, mager, al viel haar ielheid niet meteen op aanzien ze volgens boze tongen onder haar lompen een flink aantal eerste kwaliteit kledingstukken droeg. Haar buitenge-

woon lange en smalle gezicht, alsof het iedere dag opnieuw door een machine werd uitgerekt, was zo akelig en lelijk als men zich maar kan voorstellen, met uitpuilende schrikogen, zonder glans of expressie, ogen die blind leken zonder het te zijn; een opgetrokken haakneus; op grote afstand van haar neus, haar mond, met flinterdunne lippen, en uiteindelijk haar langgerekte en knokige kaak. Als het gerechtigd is om de gezichten van personen te vergelijken met dierenkoppen, en als we om een idee te krijgen van *de Belazerde Kat* haar mogen voorstellen als een kater die zijn haar is kwijtgeraakt in een schermutseling, gevolgd door een stortbad, dan mogen we stellen dat Casiana op een oud paard leek, en een treffende gelijkenis vertoonde met de paarden die worden ingezet bij stierengevechten als ze een van haar ogen met een scheef lapje bedekte, haar andere oog vrijhoudend om haar confraters te begluren en bewaken. Aangezien in alle regionen van de wereld rangen en standen bestaan, en ook de nederigste klassen zich niet aan deze elementaire hiërarchie onttrekken, waren ook hier alle armen niet gelijk. Vooral de oude besjes stonden niet toe dat er aan het principe van de elementaire hiërarchie getornd werd. De *ouden*, ofwel degenen die al twintig jaar of meer in die kerk bedelden, genoten voorrechten die door allen werden geëerbiedigd, en voor de *nieuwen* zat er niets anders op dan zich bij dat feit neer te leggen. De *ouden* bezetten de beste plaatsen en slechts aan hen werd het privilege verleend om binnen te mogen bedelen, naast het wijwatervat. Als de koster of de vicaris het in zijn hoofd haalde tegen deze jurisprudentie in te druisen in het voordeel van een *nieuwe*, dan waren ze nog niet jarig. Er brak dan zo'n oproer uit, dat het meermalen noodzakelijk bleek om de buurtwacht of de politie erbij te halen. Bij collectieve aalmoezen en bij de verdeling van *bonnen* hadden de *ouden* voorrang; en als een parochiaan een bepaalde som gaf

met de opdracht die onder elkaar te verdelen, dan eiste de anciënniteit het distributierecht op en stak het leeuwendeel in de zak als het bedrag niet gemakkelijk in gelijke delen kon worden opgesplitst. Daarnaast was er het morele overwicht, de vanzelfsprekende autoriteit waartoe jarenlange heerschappij had geleid, de onzichtbare macht van de oudgedienden. De oude rot staat altijd sterk, de nieuweling staat altijd zwak, met de uitzonderingen die het karakter in bepaalde gevallen forceert. Casiana, hardvochtig, dominant, behept met een primitieve zelfzucht, was de oudste van de ouden; *de Belazerde Kat*, opstandig, tegendraads, babbelziek en vals, was de nieuwste van de nieuwen; waarmee gezegd wil zijn dat ieder onbenullig voorvalletje en elke onbenullige opmerking de lont in het kruid van de tweedracht wierp.

Het ruzietje waarvan in het voorafgaande verslag is gedaan, werd door in- of uitgaande gelovigen afgebroken. Maar *de Belazerde Kat* kon haar opgekropte woede niet binnenhouden, en bij de eerste de beste gelegenheid, toen ze zag dat Casiana en de blinde Almudena (over wie later zal worden gesproken) die dag meer aalmoezen ontvingen dan de anderen, schoot ze opnieuw uit d'r slof tegenover de *oude* en zei: 'Slijmjurk, ontegelijke slijmjurk die je bent, denk je dat ik niet weet dat je rijk bent en dat je in Cuatro Caminos een huis hebt met een heleboel kippen, een heleboel duiven en konijnen bij de vleet? Ik weet alles.'

'Houd je mond, als je niet wilt dat ik een boekje over je opendoe bij Don Senén zodat die je wat manieren bijbrengt.'

'Wat krijgen we nou!...'

'Zit niet zo te schreeuwen, het belletje van de elevatie gaat.'

'Maar dames, in godsnaam,' zei een invalide die op de plek het dichtst bij de kerk stond. 'Denk eraan dat het Allerheiligste Sacrament wordt opgeheven.'

‘Het komt door deze kletskaus hier, de slang.’

‘Het komt door deze dwingeland... Wat krijgen we nou!...

Je mag dan wel een *kopperaal* zijn, meid, maar je hoeft niet te overdrijven en je mag ons *nieuwen* heus wel een keer een aalmoesje gunnen want we *benne* allemaal kinderen van God... Wat krijgen we nou!’

‘Stilte, zei ik!’

‘Ach kind... *assof* je Napoleon in *pussoon* bent!’

3

Meer naar binnen, zo ongeveer halverwege de gang, bevond zich aan de linkerkant een andere groep, bestaande uit een blinde, die op de grond zat; een vrouw, die ook op de grond zat met twee kleine meisjes, en naast haar stond stokstijf een in zwarte jurk en mantel geklede zwijgzame oude vrouw. Een paar passen verderop, vlakbij de kerk, stond tegen de muur geleund, zijn lichaam steunend op krukken, de kreupele en eenbenige Eliseo Martínez, die het voorrecht genoot op die plek *De Katholieke Week* te mogen verkopen. Na Casiana was hij de gezaghebbendste en invloedrijkste persoon van de troep en zoiets als haar luitenant of sergeant-majoor.

Totaal: zeven eerbiedwaardige bedelaars, die hier naar ik hoop correct te boek zijn gesteld, met de passende onderscheidingstekenen aangaande hun gestalte, taalgebruik en karakter. Daar zullen we het mee moeten doen.

De in het zwart geklede vrouw, eerder oud voor haar leeftijd dan echt oud, was behalve nieuw een seizoenarbeidster, want ze pakte de bedelstaf slechts nu en dan voor kortere of